

Dobrotová, Ivana

Některé vybrané vývojové tendence v současné polštině

Opera Slavica. 2011, vol. 21, iss. 4, pp. 36-43

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117449>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

*** ROZHLEDY — MATERIÁLY ***

**NĚKTERÉ VYBRANÉ VÝVOJOVÉ TENDENCE
V SOUČASNÉ POLŠTINĚ**

Ivana Dobrotová (Olomouc)

Abstrakt:

Príspevek pojednáva o situácii súčasného poľského jazyka, zamýšľa sa nad jeho podobou, směřovaním a jeho statusem. Dotýká sa výraznejších procesů, které mají na polský jazyk vliv, např. anglicizace nebo zhovorňování jazyka. Zmínjuje také diferenciacní procesy na území Polska, zamýšlí se nad místem a statusem slezského nářečí a kašubštiny v rámci spisovného poľského jazyka, registruje tendence k autonomii těchto restringovaných jazykových kódů. Krátce se věnuje rovněž charakteristickým vývojovým tendencím v současné polštině.

Klíčová slova: spisovný polský jazyk, statut jazyka, vývojové tendence polštiny, anglicizace, zhovorňování spisovného jazyka, jazyková agrese

Abstract:

Selected Trends in Contemporary Polish Language

The article deals with situation of contemporary polish language, its form, tendency and status. It concerns about outstanding processes affecting polish language e.g. anglicization or colloquialisation of language. The article also ponders on differentiate processes within territory of Poland, position and status of Silesian dialect and Kashubian language in terms of Polish literary language, it records trends towards autonomy of these restricted linguistic codes. Furthermore it is concerned with characteristic development trends of contemporary Polish language.

Key words: Polish literary language, language status, development trends of Polish language, Silesian dialect, Kashubian language, anglicization, colloquialisation of literary language, language aggression

V roce 1767 citoval Voltaire v jednom z dopisů Kateřině Veliké jistou dámu, která si stěžovala na různorodost jazyků těmito slovy: „To je strašné neštěstí, že kvůli událostem v Babylonské věži se všechny jazyky pomíchaly; kdyby se tak nestalo, všichni by dnes mluvili francouzsky.“ Biblické úsloví o Babylonské věži patřilo po staletí k vědou nej-

častěji využívaným biblickým inspiracím, a to také z toho důvodu, že hledat odpověď na otázku týkající se vzniku jazyka bylo pro lingvisty stejně tak vzrušující, jako i obtížné. Teorii o minulosti jazyka jako nástroje mezilidské komunikace lavinovitě přibývalo až do té míry, že 99 let po citovaném dopise Voltaira Pařížská jazykovědná společnost, v té době prestižní jazykovědná instituce, vydala prohlášení, ve kterém informovala, že se již více pracemi na téma původu jazyka nebude zabývat. Pokud se blíže podíváme na několik teorií o původu jazyka z tohoto období, těžko se můžeme vážené instituci divit: v roce 1669 se v Anglii objevila práce, dokazující, že původním jazykem lidstva je jazyk Čínské císařství; v roce 1773 jistý francouzský učenec hlásal, že lidé se od pavouků naučili příst a tkát, od bobrů stavět a od ptáků zpívat a mluvit. V kontextu akvizice jazyka od ptáků se pak koncepte polského skladatele, spisovatele a teologa Vojtěcha Dembołęckiego z druhé poloviny 17. století, podle níž je polský jazyk jazykem daným lidstvu přímo od Boha, jazykem, kterým Bůh nejen komunikoval s Adamem a Evou, ale jimž také zpívali ptáci v Rajské zahradě, jeví jako racionálnější, pokud však přijmeme hypotézu o existenci Boha.

Bádání o původu jazyka byla na řadu let zanechána. Dnes se k nim pomalu vracíme, co je však charakteristické, neděje se tak na poli lingvistických disciplín, ale spíše disciplín behaviorálních, nejčastěji souvisejících s evolučně orientovanou biologií a psychologií. Minulost v lingvistických disciplínách i nadále není příliš atraktivním tématem. Z tohoto pohledu je příznačná evoluce zájmů zakladatele strukturalismu – Ferdinanda de Saussura, který zasvětil počátky své vědecké kariéry otázkám potenciální rekonstrukce praindoevropského fonetického systému na základě analýzy morfologického systému, aby pak v roce 1906, a tedy 40 let po zmíněném prohlášení Pařížské jazykovědné společnosti, započal cyklus znamenitých přednášek z obecné jazykovědy. Strukturalistické paradigma, iniciované ženevskou školou, se pro jazykovědu stalo natolik zajímavé, že historická gramatika dodnes zaujímá, vzhledem k disciplínám, které se snaží popsat jazyk *hic et nunc*, místo spíše periferní. Postupně však i toto paradigma ztrácí na atraktivitě. Jak pragmatolingvistika, tak i transformačně-generativní gramatika kontinuují spíše synchronní pohled na problémy jazyka. Podobně to vypadá s čím dál tím populárnější kognitivní orientací, která na půdě lingvistiky využívá nejnovějších poznatků kognitivní psychologie. V oblasti sociolingvistiky a s ní související etnolingvistiky se však objevila možnost explorační nové výzkumné oblasti, související ne s minulostí, ale s budoucností jazyka. Přihlédneme-li k tomu, že sociologická orientace navazuje na způsob myšlení o jazyce, který vznikl na bázi výzkumu Eduarda Sapira, zkoumajícího jazyky jihoamerických indiánů, můžeme se této situaci jen těžko divit. Dnes je většina z těchto jazyků považována za vymřelý nebo na pokraji existence. Nejlépe popsaný indiánský jazyk – *menomini* má dnes 50 uživatelů, jazyk *tuscarora* celkem 30 uživatelů. I tak se tyto dva zmíněné jazyky mohou zdát jako velmi rozšířené v porovnání s jazykem *Iowa* nebo *osage*, protože každým z nich dnes mluví jen 5 uživatelů.

Jev vymírání jazyků samozřejmě není jevem novým, avšak teprve ve 20. století se stal problémem, jemuž byla ze strany odborné veřejnosti věnována větší pozornost. Možná to souvisí se zvýšeným tempem zanikání malých jazyků v současném světě. Z druhé strany se však jako pravděpodobnější jeví to, že odpovědnost za tento stav nese vědecký diskurz, který ve vymírání jazyků neviděl nic zvláštního. Jedinou reakcí ze strany vědecké veřejnosti byly pouhé faktografické konstatace: v roce 1777 ve věku 102 let umírá poslední nositelka cornwalského jazyka, v roce 1893 umírá poslední nositel dalmatského jazyka.

Občas tyto zápisy nebyly jen nekrology: v roce 1948 byl poprvé zaznamenán manský jazyk.

Sílící zájem o procesy týkající se budoucnosti jazyka umožnil formulovat mnoho názorů, které jsou často překvapující. Například, že podle střídavých odhadů existuje na zemi stále okolo 7000 jazyků, z nichž pouze 5 % disponuje úplnou kodifikací v podobě slovníků a gramatických příruček, 15 % jazyků je popsáno jen částečně, nežidka v podobě článků v jiných jazycích. Téměř o 70 % jazyků můžeme pouze konstatovat, že existují (Walczak 2007).

Existence mnoha jazyků je jevem dosti sporným, odborníci zde mluví o tzv. jazyku ve stavu klinické smrti (A. F. Majewicz 1999) a místo zohlednění počtu uživatelů daného jazyka operují spíše pojmem mezigenerační transmise (termín spíše ze sociologie). Zvláště pak ve vztahu k periferním oblastem nedávají údaje o této transmisi některým jazykům velkou šanci na přežití. V Severní Americe, kde existuje 187 domorodých jazyků, pouze u 149 z nich můžeme mluvit o mezigenerační transmisi. Tyto údaje však nezohledňují Aljašku, kde ze 20 jazyků jsou předávány pouze dva. Na 10 % se odhaduje množství transmittovaných jazyků australských Aboriginyů, kteří však dodnes mluví až 250 jazyky a stejně tak se odhaduje počet předávaných jazyků v oblasti severního Ruska (Walczak 2007). Tato fakta uzavírají informace, pocházející ze zdrojů OSN, podle níž co dva týdny zmizí ze zemského povrchu jeden jazyk. Odhaduje se, že v průběhu posledních 20 let zmizí polovina ze 7000 dnes existujících jazyků. Tento fakt zřejmě nezvrátí ani žádné administrativní regulace, na základě kterých vznikají nástroje chránící jazykové menšiny.

Takové právní akty, jako např. *Aténská dohoda o ochraně národnostních menšin, Deklarace o právech příslušníků národnostních, etnických, náboženských a jazykových menšin OSN nebo Evropská charta menšinových a regionálních jazyků*, jsou na to, aby efektivně chránily jazykovou různost, nástroji s příliš omezenou působností. Jen těžko se tomu můžeme divit, uvědomíme-li si, jak nerovnoměrná je geografická distribuce jazyků na světě. Právní akty plní nejlépe svá poslání v zemích s vysokou civilizační úrovní, avšak nejvíce jazykově různorodá jsou především ta teritoria, která jsme si zvykli řadit k tzv. zemím třetího světa nebo k zemím rozvojovým. Stačí jen zmínit, že jestliže v Evropě funguje 130 jazyků, v Africe nebo Jižní Americe v tento počet dosahuje 2 000. Nejvíce jazykově diferencovaným územím je oblast Papuy Nové Guiney (850 jazyků) a Indonésie (670 jazyků). Jedná se takové oblasti glóbu, ve kterých si civilizace, a to nejen nástroje právní ochrany menšin, razí cestu jen velmi pomalu.

V porovnání s takovou různorodostí se jazyková situace v Evropě jeví jako velmi komfortní. Je třeba si však uvědomit, že téměř každý velký evropský jazyk koexistuje s jazyky malými, jazyky o omezené působnosti, často však s velkou jazykovou tradicí. Pokud hovoříme o prestiži jazyka, užíváme pojmu polyvalence, který vymezuje rozsah komunikačních situací, ve kterých může daný jazyk fungovat. Je to však pouze jedno z kritérií, sloužících k vymezení místa daného jazyka ve vztahu k jazykům jiným. Příznačné je však to, že není kritériem nejdůležitějším, rivalizuje s takovými kritérii, jakými jsou počet uživatelů, ekonomická, civilizačně-kulturní role daného společenství, nebo dokonce literární tvorba v daném jazyce. Je zřejmé, že většina z těchto kritérií nemá bezprostřední vztah k lingvistice; možnost aplikace údajů podobného typu v lingvistických výzkumech je jedním z výsledků zkoumání jazyka se sociologickou orientací.

Jestliže je teritorium Evropy spojováno s tak prestižními jazyky, jakými jsou francouzština, angličtina, němčina, ruština, nebo s jazyky s nižším stupněm prestiže, ale s ne-

menším stupněm polyvalence (takovými jako švédština, polština nebo čeština), pak se nám jazyková situace na tomto kontinentu může jevit jako relativně stabilní a bezpečná. Ponoříme-li se však hlouběji do jazykové situace Evropy, zjistíme, že i zde můžeme mluvit o jazykovém ohrožení. Anglický jazyk „úspěšně“ omezuje možnosti vývoje irského jazyka ze skupiny jazyků keltských; německý jazyk spolu s jazykem holandským nedovoluje úplný rozvoj jazyka frýžského; francouzština a španělština stále vyvíjejí tlak na jazyk basckický. V případě malých jazyků, které neustále čelí různým tlakům ze strany jazyků prestižních, se slova o přežití jeví jako velmi opodstatněná. Ani ta největší demokratizace a péče o práva jazykových menšin nehrají v oblasti jazyka takovou roli, jakou bychom jim rádi přisoudili. Dobrým dokladem toho je slabá pozice jazyka rétorománského v demokracii milujícím Švýcarsku. Jinými slovy, také na území Evropy probíhá mezi jednotlivými jazyka nelitostný boj o přežití.

V této souvislosti si můžeme položit otázku, zda se tento boj nějakým způsobem týká také polského jazyka. Mnohé poukazuje na to, že ano a že se navíc jedná o boj probíhající na více frontách.

Na úrovni kontaktů s jinými jazykovými útvary, které na území Polska existují, zaujímá polština – ze zřejmých důvodů – dominantní postavení. Málokdo si však uvědomuje, že na území Polska nalezneme až 20 jazykových menšin; obvykle jsou však málo početné. Jazykové unifikaci nahrával fakt, že od konce 2. světové války ve veřejné diskuzi v podstatě neexistoval problém jiných jazykových kódů, v důsledku čehož 94 % Poláků tvoří populaci mluvící polsky. Tehdejší polská vláda vedla centralizační jazykovou politiku, ve které nebylo místo na to, aby tzv. restringované jazykové kódy (např. lidová nářečí), mohly plnit prestižní sdělovací funkce. Společenské změny, které jsou důsledkem migrace vesnického obyvatelstva do města, měly vliv na jev, který byl typický i pro jiné země, konkrétně na snižování prestiže nářečí. Tento proces jazykové unifikace na většině území Polska nebyl dodnes zastaven a ekonomické změny ho v mnoha případech ještě posílily. Přesto však si nářečí v některých oblastech Polska vybudovala prestižnější status. Zvláště zajímavé jsou případy jazykových útvarů fungujících na území Kašub a Slezska. Poněkud obtížněji popsitelné jevy probíhají v Podhalí a na území Běščad, které ukazují na to, že zde paralelně s procesem unifikace probíhají také procesy jazykové diferenciaci.

Kašuby jsou regionem na severu Polska rozprostírajícím se od Baltského moře až k řece Brda. Na jazykové, především fonetické zvláštnosti tohoto teritoria poukazovali lingvisté již dávno. V polské jazykovědné tradici je fonetická rovina kritériem, které v případě určování dialektálních odlišností hraje rozhodující úlohu. Je to dědictví, které sahá až k samým počátkům polské dialektologie, jejímž zakladatelem byl Kazimierz Nitsch. Soupis fonetických zvláštností kašubského dialektu je dlouhý, v tomto místě se omezíme pouze na konstataci, že již na konci 19. století jejich rozsah nabádal některé badatele k tomu, aby byla kašubština uznána za samostatný slovanský jazyk. Tento názor nebyl ovšem širokou odbornou veřejností nikdy akceptován; dodnes však nebyl také zcela zamítnut. Politické a společenské změny v Polsku po roce 1989 přivolaly návrat úvah o statusu kašubských nářečí. Jakým směrem se tyto úvahy ubíraly, nejlépe dokumentují tituly článků věnovaných této problematice¹. V této souvislosti se objevují přinejmenším

¹ Na toto téma např. :
Jakubowki, B.: *Język czy dialekt? Wiedza i dialekt*. č. 4/1999.

dvě důležité otázky. Jedna z nich vyplývá ze skutečnosti, že mezi polskými lingvisty neexistoval shodný názor na klasifikaci kašubštiny jako jazyka nebo nářečí. V této otázce je těžké dosáhnout nějakého konsensu, vždyť samotní jazykovědci stále nejsou schopni uspokojivě definovat sám jazyk, přesněji řečeno spíše nedokáží uspokojivě stanovit rozdíly mezi etnolektem se statusem samostatného jazyka a etnolektem se statusem nářečí nebo dialektu. Mnohé nasvědčuje tomu, že takové vymezení nikdy nebude doménou pouze jazykovědců, a to i z toho důvodu, že tyto otázky s sebou přináší jisté konsekvence extralingválního charakteru, tedy politického, společenského a ekonomického. Druhý problém je různorodost kašubských dialektů, které tvoří heterogenní celek; jakákoliv snaha o jejich prezentaci jako samostatného jazyka by musela nutně vést k jejich řízené univerzalizaci. Právní status kašubštiny upravuje od roku 2005 právní úprava s názvem *Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, která přiznává kašubštině status jazyka regionálního.

Ještě výraznější je otázka extralingválních konsekvencí jevů *par excellence* jazykových vyskytujících se ve Slezsku, kde povědomí jazykové odlišnosti nářečí od spisovné polštiny má stejně dlouhou tradici, ale teprve odnedávna se tento „pocit“ odlišnosti stal argumentem ve sporech, týkajících se eventuální administrativní autonomie Slezska. Je zajímavé, že ve skutečnosti lze vymezit pouze pár diferenčních vlastností, typických pro slezský dialekt. V publikaci, která vznikla pod vedením W. Pisarka (Pisarek 1999), v níž se autoři pokusili o popis stavu polštiny na přelomu tisíciletí, se podařilo určit pouze jednu specifickou fonetickou vlastnost takového charakteru. Jedná se konkrétně o tzv. širokou výslovnost nosové samohlásky (e), např. *widza ta lampa*, v opozici k obecně polské výslovnosti *widzę tę lampę*. Takový stav věci na Slezsku souvisí samozřejmě také s interferencí jiných dialektálních vlastností, pocházejících ze sousedících regionů, hlavně z Velkopolska a Malopolska. Pozici slezského dialektu a problém jeho odlišnosti od spisovné polštiny navíc komplikují vlivy jazyků jazykových menšin přítomných na území Slezska, konkrétně českého, německého a slovenského jazyka.

Můžeme si tedy položit otázku, jaké jsou zdroje/kořeny diskusí vedených v současné době o jazykové odlišnosti Slezska v situaci, kdy existuje jen málo lingvisticky relevantních důvodů, které by tuto tezi podpořily. Vzbuzuje to samozřejmě podezření, že jazykové argumenty jsou v politické a odborné debatě využívány dost instrumentálně. Pokud budeme souhlasit s tezí W. Lubasia (Lubaś 1979), podle níž o statusu jazyka nebo dialektu rozhoduje relace *jazyk-komunikační jednota- stát*, pak musíme konstatovat, že v případě Slezska z této triády je to pouze jazyk, který není manipulativní. Zdrojem diskuze, která se vrací od roku 1997 až do dnešního dne, se zdá být rozdíl mezi běžným a objektivním názorem na roli jazyka v procesu formování národního povědomí. Situace, kdy běžně existují národy jednojazyčné i vícejazyčné, nás utvrzuje v tom, že jazyk není obligatorní součástí národa; běžně však právě jako takový jazyk vystupuje. Bohdan Walczak (Walczak 2007), přední polský lingvista, právě v tomto faktu spatřuje (vcelku oprávněně) přítomnost

Popowska-Taborska, H.: *Język czy dialekt – raz jeszcze o statusie kaszubszczyzny*. JP LXVIII, 1988, s. 87–96.

Obracht-Prondzyński, C.: *Kaszubi między dyskryminacją a regionalną podmiotowością*, Gdańsk 2002.

Zieniukowa, J.: *Kaszubszczyzna u schyłku XX wieku*, In: *Słowiańszczyzna w kontekście przemian Europy końca XX wieku (język – tradycja – kultura)*, red. E. Tokarz, Katowice, 2001.

diferenčních tendencí v současných jazycích. V běžném chápání má být vlastní jazyk argumentem, který zvyšuje prestiž komunikační jednoty do té míry, aby bylo možno mluvit o samostatném národu. Prestiž jazyka se tak stává klíčovým elementem v budování vlastní identity. Z jazykového hlediska vede takové pojetí role jazyka k dosti podivným situacím, kdy jsou nové jazyky výtvořem shora vydaného politického rozhodnutí. Dobrým příkladem může být Deytonská smlouva, uzavřená v roce 1994, na základě které byl ze srbochorvatského jazyka vyčleněn jazyk bosenský, který má fungovat na území Bosny a Hercegoviny po boku jazyků srbského, chorvatského a srbochorvatského. Uznání slezských dialektů za samostatný jazyk by bylo z jazykovědného hlediska rozhodnutím stejně kontroverzním a problematickým, což však příznivcům politické autonomie Slezska nebrání v tom, aby právě argument jazykové odlišnosti Slezska nehrál v jejich boji o územní samostatnost klíčovou roli.

Vzhledem k výše uvedenému však můžeme konstatovat, že diferenční tendence jsou v současné polštině relativně slabé. I při největší snaze je obtížné slezský jazykový separatismus uznat za tendenci, která by polský jazyk nějak ohrožovala. Nepřekvapuje proto, že polští lingvisté věnují větší pozornost globalistickým tendencím, v nichž spatřují pro současnou polštinu větší nebezpečí.

Nejčastěji zmiňovanými projevy globálního charakteru, které jsou v polštině patrné, jsou anglicizace (nebo také podle jiných amerikanizace), vulgarizace a procesy zhovorňování jazyka. Všechny zmíněné jevy je možno vysledovat také v jiných evropských jazycích a ve většině případů jsou vnímány velmi negativně. Ne jinak je tomu v polštině. Paradoxně však jen málo nasvědčuje tomu, že by tyto tři základní tendence, typické pro dnešní polštinu, stanovily pro komunikační funkce jazyka reálné nebezpečí.

Nejlépeším důkazem je vnímaný narůstající vliv anglického jazyka ve srovnání s frekvenčními údaji. Stalo se zvykem posuzovat vliv angličtiny na současnou polštinu v kategoriích novodobé globalizace; avšak jak správně poukazují někteří lingvisté, proces ovlivňování polštiny jazyky prestižními byl znám od samých počátků existence polského jazyka. Na počátku byla polština silně pod vlivem jazyka latinského a českého, aby pak v období zralého středověku vešla do sféry vlivu jazyka německého. Pro období novověku je charakteristický vliv francouzštiny. V 19. století pak v důsledku politických změn dominoval vliv ruského jazyka. Od začátku 20. století, a tedy pár let před tím, než se vůbec objevil pojem globalizace, je patrný narůstající vliv anglického jazyka. Více než 1000 let rozvoje polštiny se jeví jako kontinuální proces okcidentalizace polské slovní zásoby, která v ničem neomezila komunikační možnosti polštiny. Pokud budeme souhlasit s názorem Teresy Smólkové (Smólkowa 2001), podle níž je vliv cizích jazyků nejvíce patrný v lexikální vrstvě jazyka, pak z údajů nejnovějších statistik vyplývá, že slova cizího původu stanoví 23 % lexikální zásoby současného polského jazyka. Jak si v této skupině stojí anglicizmy, je dnes obtížné jednoznačně určit především z toho důvodu, že se jedná o proces trvající. Výsledky dosud provedených výzkumů (např. Markowski 2008) však nejsou nikterak znepokojující.

Mezi všemi lexémy cizího původu tvoří nejpočetnější skupinu latinizmy, které tvoří 11 % současné slovní zásoby. Německé vlivy představují okolo 2300 výpůjček, což je asi 5 % slovní zásoby. Na tomto pozadí 410 výrazů anglického původu, které zachycují frekvenční listy (čili necelé 1 % slovní zásoby), z nichž velká část jsou okazionalizmy, nepředstavuje nijak vysoké číslo. Uvědomíme-li si, že díky anglickému jazyku je dnes možné, aby si odborné jazyky zachovaly svou komunikační schopnost, pak se ukazuje, že z jistého

hlediska je anglicizace procesem umožňujícím polštině udržet si vysoký stupeň polyvalence.

Zdánlivě jiná situace panuje v případě dvou zbývajících, vzájemně se doplňujících tendencí, souvisejících s globalizací, tj. vulgarizací a procesem zhovornování jazyka. Obavy vyvolává zejména proces stupňující se vulgarizace jazyka ve spojení s čím dál tím častějšími projevy jazykové agrese. Podle názoru jazykovědců se jazyková agrese v Polsku stává stále rozšířenějším jevem, což má za následek její intenzifikaci. Postupné emocionální zlostejnění adresátů vede k zesílení podnětů, které však, také díky médiím, rychle zevšední. V důsledku toho pak Poláky dnes čím dál tím méně udivuje prezident, který proslul svým vulgárním výrokem „*spieprzaj dziadu*“, nebo premiér, který nazval intelektuály neologizmem vlastní proveniencí „*łzi-elity*“.

Vulgarizace jazyka se však netýká pouze jazyka politiky, ale také jiného veřejného diskurzu. Stále více patrné jsou projevy vulgarizace v jazyce, který je tradičně považován za nejvíce spisovnou podobu jazyka, konkrétně v jazyce kulturních elit. Proces adaptace masové kultury po roce 1989 i zde umožnil proniknout těmto negativním jevům. Jen těžko si dnes dokážeme představit jakýkoli text související s hip-hopem nebo polským rapem, který by byl prost vulgarizmů. Zajímavé je také to, že masová kultura má, z hlediska sílíci jazykové agrese, velký vliv na kulturní elitu. Nejlepším příkladem jsou texty autorky mladého pokolení Doroty Masłovské, nositelky prestižní ceny Niké, jejíž knihy byly přeloženy do mnoha evropských jazyků, v tom také do češtiny. Vulgarizace – ač to zní podivně – tak v Polsku podporuje existenci populární kultury, bez které bychom si dnes kulturu žádné evropské země nedokázali představit. V tomto kontextu se jeví brutalizace jazyka, stejně jako anglicizace, jako nutné zlo, související s civilizačními procesy takového rozsahu, který daleko přesahuje hranice Polska. Zygmud Baumann (Baumann 2006), přední polský sociolog, považuje za jednu z typických vlastností globalizace sílíci sociální napětí, které je výsledkem vytěšňování nových společenských skupin za okraj společnosti. Pokud budeme chápat samotnou globalizaci jako proces eskalace společenského napětí, těžko se pak lze divit tomu, že jazykovým projevem tohoto procesu je agrese a vulgarizace.

Samozřejmě, že zde tyto tendence nehájíme. Jde nám spíše o změnu optiky, která je možná také díky novým orientacím v bádání nad jazykem. Jak již bylo v úvodu zmíněno, vrací se móda na otázky, související s počátky jazyka jako nástroje komunikace. V britské jazykovědě díky Jean Aitchison z Oxfordu nebo v americké lingvistice díky pracím Stevena Pinkera (Pinker 1994), žáka Noama Chomského, se čím dál tím častěji mluví o evoluční perspektivě. V její optice se jazyk stává jednou z adaptací vytvořených člověkem v průběhu evoluce. Podobně jako každá jiná adaptace se i jazyk v průběhu času mění a tyto změny nelze hodnotit pomocí etických kritérií. Adaptace mohou proto být buď pozitivní, nebo negativní. V takovém kontextu jsou pak procesy probíhající v jazyce přímým důsledkem změn, probíhajících v mimojazykovém prostředí, v němž uživatelé fungují. Tendence související s globalizací tak polskému jazyku umožňují efektivně fungovat v měnících se politických, společenských a ekonomických podmínkách, s nimiž je globalizace nejčastěji spojována. Z druhé strany separatistické tendence, slabší, a proto vyžadující ochranu, stanoví druhé pól procesu prvního. Jejich zdroje jsou samozřejmě mnohovrstvé, v konečném důsledku však umožňují méně viditelným skupinám, které se procesu globalizace nechťejí účastnit nebo které jsou v jejím důsledku odsunuty na okraj společnosti, zviditelnit se.

Nejdůležitější však je, že z hlediska evolučního paradigmatu svědčí jazykové změny o životnosti organismu. A v takovém kontextu se otázka budoucnosti polského jazyka zdá být stejně optimistickou jako i vědecky zajímavou.

Bibliografie:

- BAUMANN, Z.: *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*. Warszawa, 2006.
- JAKUBOWKI, B.: Język czy dialekt? *Wiedza i dialekt*. č. 4/1999.
- LUBAŚ, W.: Społeczne uwarunkowania współczesnej polszczyzny. *Szkice socjolingwistyczne*. Kraków, 1979.
- MAJEWICZ, A. F.: Języki wymierające i wyrażone – stan i perspektywy. – Maciejewski, W., 1999, *Świat języków*. Poznań.
- MAJEWICZ, A. F.: *Języki świata i ich klasyfikowanie*. Warszawa, 1989.
- MACIEJEWSKI, W.: Języki świata. – Koralewski, T. – Maciejewski, W. – Ponaratt, R.: *Nasza Ziemia, Człowiek – języki, religie, polityka. Języki i religie narodów*, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań, 2002. S.7–78.
- OBRACHT-PRONDZYŃSKI, C.: *Kaszubi między dyskryminacją a regionalną podmiotowością*, Gdańsk, 2002.
- PINKER, S.: *The Language Instinct*. 1994.
- PISAREK, W.: *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*. Krakov, 1999.
- POPOWSKA-TABORSKA, H.: *Język czy dialekt – raz jeszcze o statusie kaszubszczyzny*. In *Język Polski*. LXVIII, 1988. S. 87–96;
- SMÓLKOWA, T.: *Neologizmy we współczesnej leksyce polskiej*. Kraków, PAN, 2001.
- WALCZAK, B.: Język czy dialekt – problem lingwistyczny?
- WALCZAK, B.: Język polski wśród języków świata u progu trzeciego tysiąclecia. *Literatura, kultura i język polski w kontekstach i kontaktach światowych*, red. Czermińska M., Meller K., Flicieński P., Poznań, 2007. S. 89–99.
- ZIENIUKOWA, J.: Kaszubszczyzna u schyłku XX wieku. *Słowiańszczyzna w kontekście przemian Europy końca XX wieku (język – tradycja – kultura)*, red. E. Tokarz, Katowice, 2001.

Článek vyšel během realizace grantu č. FF_2011_011 s názvem *Nová paradigmatata studia moderních slovanských jazyků a literatur v evropském kontextu*.